

Георгије Вулић

Републички центар за истраживање рата,
ратних злочина и тражење несталих лица
georgije.vulic@student.ff.unibl.org

УДК 355.426,,1992/1994“(048.83)

DOI: 10.7251/SIC2306211V

ОДСУДНА ОДБРАНА

(Предраг Лозо, Одсудна одбрана. Митровданске офанзиве на источну Херцеговину 1992. и 1994. године, Бањалука: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражења несталих лица, ЈУ Службени гласник Републике Српске, 2021, стр. 345)

Књига *Одсудна одбрана. Митровданске офанзиве на источну Херцеговину 1992. и 1994. године* изашла је из штампе 2021. године. Њен аутор Предраг Лозо запослен је у Републичком центру за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица. Лозо се у свом досадашњем раду бавио темама из историје Републике Српске, геноцидом у НДХ, као и културом памћења.

Ово је прва књига у којој је професионални историчар из Републике Српске обрадио тему везану за Херцеговину у Одбрамбено-отаџбинском рату. За наслов књиге *Одсудна одбрана* аутору је послужила синтагма која се користи у ратним војним документима када се описује одлучност браниоца да напрегне све своје могућности и да брани положаје и територију на којима се налази. Управо таква је и била ситуација на невесињско-мостарском ратишту за Невесињску бригаду (настала од дијелова 10. и 13. бригаде, а 1993. преименована у 8. херцеговачку моторизовану бригаду).

Она је управо одсудном одбраном спријечила страдање огромних размјера и нестанак српског народа са простора Херцеговине. Невесињску бригаду су сачињавали и војници из других источнохерцеговачких општина, као и велики број Срба који су избјегли из долине Неретве.

У предговору је аутор изразио мишљење да ће писање дјела о појединачним догађајима из Одбрамбено-отаџбинског рата довести до јаснијег и комплетнијег сагледавања овог периода прошлости српског народа. Истакао је и мали број релевантне литературе везане за тему којом се бавио, али је ипак успио да се суочи са овим проблемом. Искористио је доступне изворе и литературу, те га поменуте отежавајуће околности нису омеле да напише једну значајну монографију у којој су испоштовани захтеви историјске методологије. Највећи значај у хеуристичкој фази истраживања за аутора је имала база података и изворна грађа којима располаже Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица. Изјаве припадника Невесињске бригаде, нарочито њеног командног кадра, омогућиле су аутору да ријеша одређене неодумице, те Лозо наводи да им за ову сарадњу дугује неизмјерну захвалност.

Заштитник је назив за пролошки дио књиге који чини дио житија Светог Димитрија и текст *Свети ратник*. Овим литерарним уводом, у стилу врских приповиједача, аутор нас уводи у централни дио књиге. На почетку првог поглавља „(Не)најављени рат“ изложен је кратак историјат Херцеговине. Након тога се прелази на политичку ситуацију и догађаје који су довели до преношења рата са простора Хрватске у БиХ, са главним акцентом на територију Херцеговине. На основу релевантне документације аутор је дао приказ учешћа регуларне хрватске војске у преношењу рата у БиХ. У овом поглављу је представљено и формирање Херцеговачког корпуса ВРС и Невесињске бригаде као његовог битног чиниоца. Аутор је посебно истакао значај личности првог команданта Невесињске бригаде Новице Гушића на развој ратних дешавања на овом простору. Издвојена је и његова заслуга за прелазак снага Невесињске бригаде из дуготрајне дефанзиве у офанзиву. Битком за Подвележје бригада је успјела да овлада висовима који су доминирали над долином Неретве. Ова битка је Херцеговачком

корпусу омогућила повољну стратешку позицију за наредни период рата. Наглашена је и улога Зорана Пурковића у ратном путу Невесињске бригаде, поготово од тренутка када је умјесто Гушића стао на њено чело. Ово поглавље је закључено представљањем ратног распореда и командног кадра поменуте бригаде.

Митровданске офанзиве су симбол одбране Херцеговине. Ову мисао аутор покушава нагласити кроз комплетно своје дјело. „Прва митровданске офанзива“ је назив другог поглавља у коме аутор даје представу о дешавањима која су довела до почетка напада муслиманско-хрватске коалиције на Херцеговину, али и о самом току ове значајне војне операције. Посебно је наглашена спремност комплетног становништва Невесиња на борбу до посљедњег. Било је јасно да Невесињска бригада нема резервне положаје, односно да би падом Невесиња вјероватно нестало и српског народа на овом вијековном српском тлу. Сликовити описи борбе дају нам могућност да схватимо сву тежину ситуације која је задесила Невесињску бригаду. Отежавајућа околност била је првенствено у вишеструкој предности непријатељске стране у људству. Аутор највећу заслугу за успјешан слом офанзиве приписује борцима који су свој живот положили на бранику отаџбине.

У трећем поглављу симболичног назива „Неретва је близу“ представљено је мјесто Херцеговине у војним и политичким приоритетима Републике Српске. Иако је формално циљ Војске Републике Српске (ВРС) био излазак на море и граница на Неретви, аутор посебно наглашава да руководство Републике Српске у пракси није чинило много да то питање ријеши војничким путем. Године 1993. је дошло и до сукоба између Армије БиХ и Хрватског вијећа одбране (ХВО) на простору Херцеговине. У ово вријеме се почиње јављати и ратна трговина коју су вршили поједини припадници ВРС са члановима ХВО и тзв. Армије БиХ. Ова појава је изазивала негативне реакције руководства у Херцеговачком корпусу. Представљено је и учешће појединих јединица Невесињске бригаде у борбама ван своје зоне одговорности. Овим је људство ових јединица стекло значајно војно искуство. Године 1994. су се догодиле и кадровске промјене у Невесињској

бригади. До мијењања ситуације на терену дошло је марта исте године због потписивања Вашингтонског споразума којим су окончани сукоби између тзв. Армије БиХ и ХВО-а. Ова ситуација се негативно одразила на положај Херцеговачког корпуса који је поново морао да води борбу против уједињених непријатеља.

У склопу четвртог поглавља под називом „Друга митровданска офанзица“ аутор нам даје слику политичких и војних дешавања на подручју одговорности бригаде током 1994. године. Друга митровданска офанзива представља диверзантски упад снага Армије БиХ на простор под контролом Невесињске бригаде у јесен 1994. године. Аутор закључује да се у овим борбама види значајно већа професионалност и обученост јединица ове бригаде, стечена током рата. Злочини који су извршени над цивилима од стране нападача, по мишљењу аутора, бацају свјетло и на њихове крајње науме. Комбинацијом ређања чињеница, личних исповијести учесника и виспреним историјским закључивањем, Лозо је дао упечатљив приказ дешавања везаних за Другу митровданску офанзиву.

Бурин је, према замислима хрватског руководства, требало да буде акција којом ће се испунити њихови планови о овладавању планинским висовима са којих се директно гледало на долину Неретве и Брегаве. За ову нападну акцију су били детаљно испланирани сви правци дејстава. У склопу плана за њено извођење било је предвиђено да се заузму знатне територије појединих источнохерцеговачких општина. Војни и политички процеси су, ипак, довели до тога да ова акција не буде покренута до краја рата. Ова тема је представљена у склопу петог поглавља „У завршној ратној години“.

„Умјесто епилога“ је дио књиге који представља својеврстан омаж ратним херојима Невесињске бригаде. Они су на дугом путу од општег расула до херојских побједа успјели да савладају своје противнике, али и све друге препреке. Одбранили су своје положаје, али и старце и нејач од новог геноцида и тиме спасили источну Херцеговину од непријатеља. У закључку књиге је изражен став да је спрјечавање новог геноцида било оно што је нагнало српски народ на борбу. Истакнуто је и да је задатак ис-

торичара да пишу и говоре о борби и подвизима Војске Републике Српске. Лозо наводи и да жртве које су поднесене у одбрани отаџбине никада не смијемо заборавити.

Већем квалитету ове монографије допринијели би подаци о броју жртава нападача у обје митровданске офанзиве, као и нешто детаљније повезивање историје Другог свјетског рата на овом простору са темом која је била предмет истраживања аутора. Ипак, ови детаљи пресудно не умањују несумњив квалитет овог издања.

Значај ове књиге огледа се и у заживотним фотографијама погинулих бораца. У књизи су представљене и бројне фотографије географског простора на коме су се водиле борбе, нарочито оне настале током сукоба. Рецензенти овог издања су проф. др Горан Латинковић и мср Марко Јанковић. Ова књига представља значајно дјело о историји Републике Српске и незаобилазно је штиво када се говори о Херцеговини у Одбрамбено-отаџбинском рату.